

МЕДИЧНЕ ПРАВО: ЙОГО МІСЦЕ В СИСТЕМІ ПРАВА І ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Літовінська К. М.

*студентка II курсу юридичного факультету
Міжнародного економіко-гуманітарного університету
імені академіка Степана Дем'ячука
м. Рівне, Україна*

Впродовж останнього десятиліття одним з найбільш актуальних напрямів правової науки і практики є юридичне забезпечення медичної діяльності в Україні. Насамперед це пов'язано з прогресивним розвитком медичної галузі, а саме: розвитком приватної медичної практики, запровадженням добровільного медичного страхування та розробкою нормативно-правової бази щодо введення загальнообов'язкового державного соціального медичного страхування, використанням новітніх досягнень медичної науки тощо. Отож перед законодавцем постає завдання створення окремої комплексної галузі медичного права. А перед науковцями – розроблення медичного права як окремої галузі юридичної науки. Отож надалі ми пропонуємо власне бачення медичного права в системі права і законодавства України.

Концепція медичного права виникла з практичних потреб, адже кожна людина протягом життя неодмінно стає суб'єктом відносин з приводу надання медичної допомоги. В такому розумінні медичне право «зустрічає» людину при появі її на цей світ і супроводжує протягом життя аж до відходу у «світ інший». Отже, є велика потреба не лише в досконалих засобах лікування, діагностування, профілактики, а й у ефективному юридичному механізмі забезпечення права людини на медичну допомогу.

Конституція України закріпила право громадян на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування (ст. 49). Слід зауважити, що право на охорону здоров'я є найбільш широким, воно включає право на медичну допомогу і право на медичне страхування. Тому, право на медичну допомогу є відносно самостійним. Необхідно відрізнити права та обов'язки громадян у сфері охорони здоров'я й, відповідно, обов'язки держави щодо його забезпечення, і права пацієнтів при здійсненні медичної допомоги.

Перша група прав має загальний характер (вони сформульовані у ст. 6 Основ законодавства про охорону здоров'я) і торкається майже усіх сфер, що оточують життєдіяльність людини. У сфері охорони здоров'я складається цілий конгломерат суспільних відносин – медичних,

фінансових, управлінських, організаційних. Вони регулюються різними галузями законодавства – конституційним, адміністративним, трудовим, цивільним, господарським, кримінальним, екологічним тощо. Але ядром цих відносин є саме медичні відносини, які виникають між пацієнтом і лікарем (медичним працівником) з приводу надання медичної допомоги на всіх етапах її здійснення.

Сучасна теорія права групує всі галузі національної системи права на: а) профільні (фундаментальні), що становлять ядро системи права, є первинними та характеризуються ustalеними ієрархічними зв'язками (конституційне, адміністративне, цивільне, кримінальне, а також галузі процесуального права); б) інші основні, які є вже цілком сформованими або такими, що перебувають у процесі становлення (трудове, сімейне, земельне тощо); в) комплексні – що регулюють суспільні відносини, що стосуються цілих сфер державного і громадського життя (господарське, фінансове, аграрне, екологічне).

Виходячи з означеного, є підстави розглядати медичне право як галузь права, що стосується прав та обов'язків медичних працівників та прав пацієнта. Його не слід плутати з медичною юриспруденцією, яка є галуззю медицини, а не галуззю права. До принципів медичного права відносять загально правові, які поширюються на всю систему права і, зокрема, на медичне право. До них відносять принципи: соціальної справедливості, гуманізму, рівноправності, законності, єдності юридичних прав і обов'язків.

Основні законодавчо закріплені принципи медичного права наступні:

- дотримання прав людини в галузі охорони здоров'я;
- пріоритет профілактичних заходів у галузі охорони здоров'я громадян;
- доступність медико-соціальної допомоги;
- соціальна захищеність громадян у випадку втрати здоров'я;
- відповідальність органів державної влади і управління, забезпечення прав громадян у галузі охорони здоров'я.

Медичні правовідносини – це результат впливу норм медичного права на поведінку суб'єктів медичного права, внаслідок якого між ними виникають правові зв'язки. Пам'ятаємо те, що суб'єктами права в теоретико-правовому викладі є учасники правовідносин – носії суб'єктивних прав і обов'язків. Зважаючи на різноплановість медичної діяльності, розмаїття суспільних відносин, що виникають у цій сфері, необхідно розрізнити такі групи суб'єктів медичних правовідносин:

- суб'єкти, що надають медичну допомогу.
- суб'єкти, що отримують медичну допомогу.
- суб'єкти, що сприяють наданню медичної допомоги (підрозділи забезпечення).

В зв'язку з цим кожна із зазначених груп суб'єктів медичної діяльності у свою чергу поділяється на окремі підгрупи. Наприклад, суб'єкти, що надають медичну допомогу, можуть бути державними, комунальними і приватними. В той же час, суб'єкти, що отримують медичну допомогу, залежно від політико-правового зв'язку з державою можуть бути громадянами України, іноземними громадянами і особами без громадянства. І, нарешті, суб'єкти, що сприяють наданню медичної допомоги, представлені підрозділами забезпечення – фінансово-економічними, кадровими, соціальними, юридичними службами установ охорони здоров'я. Ці допоміжні підрозділи також мають відношення до медичної діяльності, оскільки їх функціонування спрямоване на досягнення результату медичної допомоги – якісне лікування пацієнтів.

Для того щоб бути суб'єктами медичних правових відносин, необхідно мати правоздатність і дієздатність, котрі об'єднуються поняттям правосуб'єктності. Враховуючи положення нормативно-правових актів з питань охорони здоров'я, під правосуб'єктністю учасника медичних правовідносин слід розуміти передбачену нормами права здатність і можливість мати і користуватися суб'єктивними правами і нести юридичні обов'язки.

У загальному вигляді об'єктами медичних правовідносин є особисті немайнові блага людини (життя і здоров'я), процес надання і результат медичної допомоги. Аби зорієнтуватися в системі медичного права (адже система – це його внутрішня будова, яка існує в трьох вимірах: як комплексна галузь права, як учбова дисципліна, як частина правової науки), дуже важливо розумітися в джерелах цієї галузі права. Під джерелом права в загальнотеоретичному сенсі розуміють спосіб закріплення правових норм. Історично виділяють декілька джерел права. Це нормативно-правовий акт, правовий звичай, юридичний прецедент і нормативний договір. На сьогоднішній день найбільш поширеним джерелом є нормативно-правовий акт, який і буде далі показаний як основне джерело медичного права. В аспекті вивчення юридичної регламентації медичної діяльності необхідно відмітити, що джерела медичного права – це спосіб зовнішнього закріплення правових норм, регулюючих суспільні відносини у сфері медичної діяльності. З позицій сучасного розвитку правової науки виділяють чотири критерії для класифікації джерел медичного права: 1) юридична сила; 2) предмет регулювання; 3) характер правового регулювання; 4) сфера дії.

Розглядаючи систему медичного права як учбову дисципліну, необхідно сказати про важливість внутрішньої будови медичного права з позицій освітнього процесу. За цим критерієм система медичного права включає загальну і особливу частини. Загальна частина включає норми, що мають значення для всіх інститутів і підгалузей медичного права.

Це норми, регулюючі: 1) організацію охорони здоров'я населення України; 2) права людини в галузі охорони здоров'я; 3) захист прав пацієнтів тощо.

У свою чергу особлива частина медичного права включає велику кількість інститутів, кожен з яких присвячений регулюванню певного різновиду суспільних відносин. До них належать: 1) правове забезпечення медичної діяльності по плануванню сім'ї і регулюванню репродуктивної функції людини; 2) юридична регламентація надання платних медичних послуг; 3) юридичні аспекти надання психіатричної допомоги; 4) дефекти надання медичної допомоги: юридична кваліфікація та ін.

І, нарешті, система медичного права як частина правової науки включає складові елементи медичного права, які піддаються науковому осмисленню з метою якнайповнішого та всебічного вирішення завдань, які стоять перед ученими. Система медичного права як частина правової науки включає такі основні напрями:

- теоретико-правові основи медичного права як комплексної галузі українського права;
- співвідношення і взаємодія медичного права з іншими галузями права;
- пошук оптимальних шляхів регламентації нових напрямів медичної діяльності;
- вдосконалення освітніх програм у галузі юридичної освіти та ін.

Таким чином, систему медичного права необхідно розглядати з позицій окремої галузі права, учбової дисципліни і частини правової науки. Саме таке, комплексне сприйняття, дозволяє більш глибоко пізнати ключові аспекти медичного права, досліджувати його складові елементи.

У підсумку маємо відзначити, що медичне право дає можливість на більш високому рівні здійснювати розробку принципів державної політики у сфері охорони здоров'я, якісніше опрацювати питання захисту прав громадян при наданні медичної допомоги, детально визначити правовий статус суб'єктів правовідносин, що виникають у галузі медичної діяльності.

Література:

1. Конституція України. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення 19.12.2021).

2. Основи законодавства України про охорону здоров'я. *Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12#Text> (дата звернення 19.12.2021).

3. Історія виникнення медичного права. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/5_2012/30.pdf (дата звернення 18.12.2021).